

Du försöker ju inte ens passa in

Namn: Adrian Repka

Ålder: 25 år

Gör: Jobbar med normkritik och på att inte ta ett så stort ansvar

Förebild: Dean Spade, S. Bear Bergman och Del LaGrace Volcano

Favoritcitatt: *Det lättaste sättet att utöva makt är att kasta en blick.*

/Michel Foucault

Mitt första möte som jag minns med både trans och transfobi var på högstadiet. Jag gick på vad som ansågs vara en bra skola i en Stockholmsförort. Ämnet var biologi, sex och samlevnad, och lektionen hölls av en lärare som fick oss elever att lyssna. Det ägnades några sekunder åt att tala om transvestiter och transsexuella. Läraren berättade att det finns personer som inte känner sig som sitt kön – de kallas transvestiter och transsexuella. Skillnaden mellan dem är att transvestiter klär ut sig till kvinnor medan transsexuella skär av snoppen. Jag minns hur jag reagerade på det som sas, med avståndstagande och ifrågasättande. *Varför vill de skära av snoppen? Det är ju helt fel!* Jag minns även att jag tecknade en bild av en sax i marginalen av min linjerade skolbok och bredvid den en klänning. Även om jag inte funderade mer på det just då vet jag att den lektionen satte spår i mig.

Det här var några år innan jag satte ord på min första transidentitet och jag tänker på hur mycket ensamt sökande jag hade sluppit om min lärare hade kunnat prata om trans på ett bättre sätt. Om han hade kunnat prata om det som något självklart som finns här och nu, och inte lägga det någon annanstans som långt borta och konstigt. Jag tänker också tillbaka med frustration inför att den bilden av trans kanske är den enda som mina klasskompisar någonsin har fått. Det läraren sa under den lektionen lägger grunden för den transfobi som finns hos mina jämnåriga och förklarar varför osynligheten, skammen och ohälsan fortfarande är så stor i gruppen som identifierar sig som trans. Min lärares okunskap var ingen slump. Sättet som han pratade om trans på är en spegling av en bristfällig lärarutbildning och de heteronormativa skolböcker som vi hade. Kapitlet om sex och samlevnad lyfte över huvudtaget inte upp trans, och homosexualitet behandlades vid sidan av pedofili. Genom skolböcker som denna sprids en okunskap som kan vara förståelig,

men som på inget sätt är ursäktlig. Det är lärarens ansvar att vara källkritisk, att ifrågasätta vad den lärt sig och uttrycka sig med respekt och inte föra trans- och homofoba värderingar vidare till oss elever.

Den här erfarenheten från min tidiga skoltid och att ha hört mina transidentifierade vänners berättelser om vad vuxna har sagt till dem och gjort mot dem i skolan gjorde att jag ville skriva den här texten. Genom att beskriva situationer som kanske liknar de du upplever och förklara vad jag tänker att dessa situationer handlar om, hoppas jag kunna övertyga dig som transidentifierad elev om att du inte är ensam och att det inte är dig det är fel på. Jag vill med min och mina vänners erfarenheter visa att det *aldrig* ligger på elevens utan *alltid* på den vuxnas ansvar att göra skolan till en plats där transidentifierade elever ska må bra, känna sig trygga och kunna ta del av undervisningen. Det borde vara en självklarhet: att den som har mest makt att påverka situationen där man är, också är den som måste ta ansvaret. Men många vuxna i skolan tar inte sitt ansvar när någon far illa på grund av sin könsidentitet eller sitt könsuttryck. Tvärtom försöker många skjuta över ansvaret på den utsatta eleven. Men det håller inte. Ramarna måste alltid förändras för att passa innehållet. Det ska inte ens behövas en öppen transidentifierad person i skolan för att det ska finnas ett utrymme för det. De vuxna har ett ansvar att redan innan eleverna och deras erfarenheter fyller utrymmena fundera över områden som omklädningsrum, könsuppdelade lektioner och användande av pronomen. En vuxens agerande kan på gott och ont göra skillnaden för hur en ung persons liv utvecklar sig.

En kompis till mig som heter Jonas berättade att när han (en transkille som sågs av de flesta som tjej) inte ville dansa heteropardans på idrotten och bli förd av en kille uppfattade idrottsläraren honom som omöjlig att ha att göra med. Jonas blev då både ifrågasatt, tvingad att dansa som alla andra och fick dessutom ett sänkt betyg för att han haft så dålig attityd. Han berättade att om han hade vetat att han skulle bli dubbelbestraffad kunde han lika gärna ha låtit bli att ställa upp från början och gå emot sin identitet genom att dansa. Jonas berättelse är tyvärr vanlig. Många lärare är vana vid att göra, och komma undan med heteronormativa antaganden. De förutsätter helt enkelt att könen är två och alltid har en sexuell och känslomässig relation till varandra, tills motsatsen bevisats som med Jonas. Jag

hade föredragit om Jonas lärare hade varit lite ödmjuk och tänkt att den kanske inte visste allt som låg bakom Jonas beteende. Så som läraren reagerade verkade det som att den tog motståndet personligt, som att Jonas inte lydde av respektlöshet. Läraren kunde ha låtit Jonas vara och ta upp frågan i ett samtal efter lektionen. Ett sådant samtal kanske hade resulterat i att läraren inför nästa gång hade känt till några alternativ till att dela upp gruppen heteronormativt, för dans är ju dans, oavsett vem som för och vem som följer.

Om du hamnar i en liknande situation som Jonas kan du tänka att många saker som vi reagerar på som jobbiga utifrån ett transperspektiv också går att ifrågasätta utifrån ett jämställdhetsperspektiv, eftersom arbetssättet med tjej- och killgrupper befäster könsroller. Utan att behöva vara öppen med en transidentitet kan du uppmärksamma och säga till om saker, som till exempel tjejkör och killkör, att bara tjejer får vara lucia, könsbundna toaletter, vem som får vilket utrymme i klassrummen, könande av grupper i förbifarten såsom att säga *hej tjejer* och könsuppdelad gymnastik.

En annan kompis, som heter Tony, och jag pratade om osynligheten som ett stort problem för transidentifierade ungdomar. Det finns en stor brist på förebilder att identifiera sig med, och de som finns får sällan synas. Det är mest gubbar och lite tanter i historieboken och bara pojk- och flickexempel i matteboken trots att transidentifierade personer finns och alltid har funnits i den oförenklade verkligheten. Ibland kan den här osynligheten läggas på dig också. Det kan vara som att läraren inte ser dig eller att den gör dina upplevelser eller erfarenheter ogiltiga och får dig att känna att hela världen är uppdelad och att du är undantaget som bekräftar alla regler. Det var det som Tony var med om, när han var den enda så kallade tjejen (som sedan växte upp till en kille) som valde träslöjd framför syslöjd i skolan och aldrig fick vara med och demonstrera olika verktyg, trots att alla andra fick det och trots att han ställde upp som frivillig för verktygsvisning varje vecka. Osynliggöranden som det här skapar skam i oss. Skammen får oss att krympa och gör att vi känner att vi är mindre värda än vad vi är. Då blir det ännu svårare att säga till läraren efter lektionen att vi känner oss osynliggjorda och peka på lärarens föreställningar om killar och tjejer. Ett alternativ till att säga något till läraren direkt kan vara att lämna en anonym lapp i lärarens eller en annan lärares fack och berätta

om hur det är. Jag har som aktivist fått lära mig en modell för hur jag kan säga till när saker känns fel. Först berättar jag om problemet: *när du gör...* sedan säger jag hur jag reagerar på det: *så känner jag...* och till slut ger jag ett förslag på hur det skulle kunna vara istället: *jag skulle vilja att...*

Idag kanske jag skulle ha skrivit såhär till min lärare som talade om transvestiter, transsexuella och snoppar: 1). När du pratade sådär om transvestiter och transsexuella i klassrummet idag så utgick du ifrån att alla transidentifierade personer är födda i manskroppar och i manliga könsroller. Dessutom utgick du ifrån att ingen i klassrummet är transidentifierad eller kommer att vara det senare i livet. 2). För mig känns det som en förenkling och ett förminskande av transidentifierade personers verkligheter. Det känns orättvist att du inte förhåller dig kritisk till den kunskap du har om trans. 3). Jag skulle vilja att du pratade om kön, könsidentitet och könsuttryck som något som vi alla har och som kan vara föränderliga över tid och att könsroller och förväntningar begränsar våra möjligheter till att fritt kunna välja uttryck och identiteter. Kolla till exempel på information på nätet om hur andra skriver och pratar om ämnet.

En annan vän till mig, Karo, berättade om att när hen kom ut som intergender för sin klass förväntades hen, av både lärare och elever, bli någon slags ambassadör för alla transidentifierade personer. Karo skulle berätta om hur och varför hen identifierade sig som intergender. Hen ombads att ställa upp i en debatt om sin könsidentitet på skolans mångfaldsvecka och fick under denna debatt så mycket jobbiga frågor att hen mådde dåligt. De vuxnas misstag här var att de tillät och till och med satte en elev i en position där den behövde försvara sin identitet. De borde ha varit mer försiktiga med Karo och inte förminskat henom till ett konstigt objekt som andra skulle få kolla på och tycka till om. Karos lärare kan inte ha sett transidentitet som något som behövde värnas om och som något som är en del av en person. Snarare verkar de ha sett på identiteten som på en åsikt. *Att Karo tyckte sig vara varken kille eller tjej* och att andra personers åsikter, som lärarna ansåg vara lika relevanta, var att Karo var en kille. Såhär får det så klart inte gå till. Karo har rätt att ha sin könsidentitet i fred och få den respekterad av andra utan att behöva förklara eller försvara sig. För Karo hade det kunnat vara på sin plats med föräldråverkan. Ett stopp från en förälder som har insyn i sitt barns liv och identitet

och som kan värna om hens gränsdragningar. Tyvärr finns det fortfarande ont om den typen av föräldrar, troligen på grund av de tabun som omger ämnet från flera håll: transbarn kommer sällan ut för sina föräldrar av rädsla och föräldrar vill inget veta.

En sista kompis vars berättelse du ska få höra om är Tove som i och för sig hade föräldrarna med sig men som mötte en massa motstånd ändå. Tove som är transtjej var hårt mobbad i sin grundskola. Hon berättade för mig om hur andra elever ropade hemska saker till henne på skolgården och om hur hon lärde sig att slåss mot stora killgäng som alltid anföll henne i grupp. Lärarna såg vad som hände men gjorde inget. De tänkte kanske *att grabbar är grabbar, de slåss*. Toves föräldrar pratade med skolledningen som sa att Tove inte ens hade ett år kvar av skolan och att hon då kunde flytta ifrån området och bli kvitt sina mobbare. Föräldrarna gav sig inte och menade att det var skolledningens ansvar att göra något åt situationen, och det på en gång. Rektorn svarade att Tove *inte ens försöker passa in*, och då kan man förstå att de andra eleverna har problem med henne. Rektorn använde bland annat uttrycket *ni vet hur elaka ungar kan vara* och föreslog att Tove skulle *tona ned sitt yttre lite* eller så kunde det ordnas med en förflyttning till en annan skola för Toves del, där hon kanske skulle få det lite lättare sin sista grundskoletid. Här lät rektorn bli att ta sitt ansvar att trygga Toves skolgång och sätta gränser mot andra elevers dåliga beteenden. Rektorn godkände också mobbningen genom att beskylla Tove för det hon blivit utsatt för, genom att föreslå att hon ska bli mer som andra eller flytta. Rektorn tyckte precis som mobbarna att det var fel på Tove, men istället för att stå för sin egen åsikt valde han att projicera den på mobbarna. Toves berättelse visar på en viktig skillnad mellan vanlig mobbning och mobbning som grundar sig i heteronormen. Den vanliga mobbningen stannar oftast mellan elever, medan mobbningen mot transelever ofta spås på av de heteronormativa vuxna, som ibland också gör den värsta skadan. Jag är övertygad om att vuxna kan vara lika elaka som barn, med skillnaden att de har lärt sig att inte visa det så mycket. Det är inte någon hemlighet att barn lär sig av vuxnas beteenden, de hör hur vuxna ibland pratar om transidentifierade personer på ett negativt sätt och lär sig att det är ett godkänt beteende att utesluta människor med transidentiteter från sina grupper. Det

dessa vuxna inte vet eller tänker på är att kränkningar och uteslutanden på grund av kön eller genus är otvetydigt olagliga i Sverige, både inom- och utanför skolan.

Jag hoppas att jag med min och mina kompisars berättelser har kunnat övertyga dig som är ung och trans om att du har rätt och att det inte är dig det är fel på, vad som än händer. Du har rätt att bekräftas utan att behöva berätta om dig själv eller försvara dig. Du har rättigheter enligt skollagen och diskrimineringslagen och det är de vuxnas ansvar att se till att lagarna efterföljs och att du inte blir diskriminerad eller negativt särbehandlad. Du ska inte behöva vara öppen trans eller ha en massa kunskap om kön bortom könsrollerna för att kunna kräva att de vuxna på skolan ska vara transkompetenta och läsa på om det de saknar kunskap kring. Det kommer alltid att finnas människor som har makt och som inte tar sitt ansvar att se till att du får vara den du är. Men du har rätt att bli respekterad, synliggjord, du har rätt att känna dig trygg i skolan, att vara elev och lära dig saker. Felen sitter i samhället och vi är många som jobbar för att skapa en förändring. Jag och mina vänner som har transidentiteter och är transaktivister finns lite här och var omkring dig. Vi kanske inte ser ut just som du tänker dig, men vi finns och vi är på din sida.